

Stefan Paas en Rik Peels verdedigen het christelijk geloof

De logica van geloof

De laatste jaren zijn er heel wat boeken verschenen van militante atheïsten, die alles uit de kast halen om het christelijk geloof aan te vallen. Stefan Paas en Rik Peels (P&P) zijn twee christelijke intellectuelen die in de tegenaanval gaan. Zij betogen dat geloven goed is voor je geestelijk welzijn en dat er in de grond van de zaak geen goede argumenten zijn tegen geloof in God.

Het boek *God bewijzen* kreeg goede recensies van bekende godsdienstfilosofen. Inderdaad worden de argumenten voor en tegen geloof op een toegankelijke manier gepresenteerd. In het begin van het boek vergelijken de auteurs de nieuwe atheïsten met een *stofzuigerverkoper* (65,66). Eerst probeert de verkoper aan te tonen dat de stofzuiger die u heeft eigenlijk gevaarlijk is. Vervolgens komt de verkoper met wetenschappelijk onderzoek, dat aantoont dat uw stofzuiger niet voldoet. Door deze benadering valt het niet op dat de eigen stofzuiger, die ze willen verkopen zelf eigenlijk helemaal niet zo goed werkt, enz.

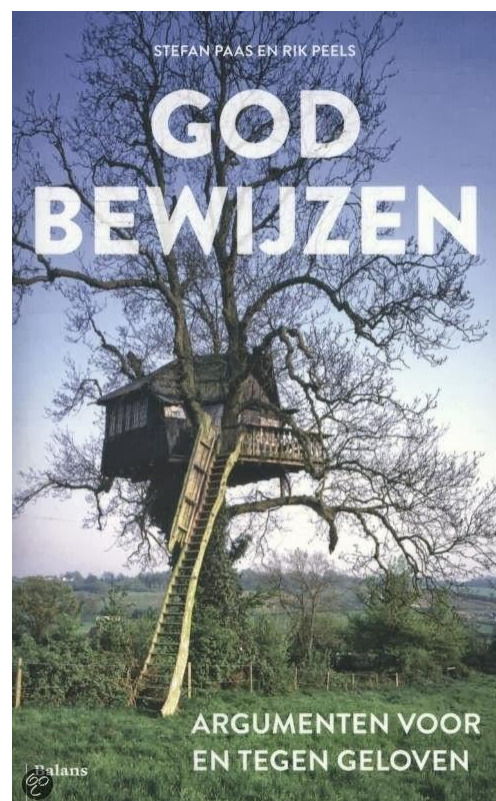
De hoofdlijn van het betoog van P&P is dat geloof natuurlijk is en goed voor ons psychische welzijn. Gelovigen hoeven niet hun geloof te verdedigen. Ze volgen hier de filosoof Alvin Plantinga, die stelt dat *basale overtuigingen* zoals overtuigingen gebaseerd op waarnemingen en herinneringen, en morele uitgangspunten (zoals bijv.: martelen is verkeerd) niet op argumenten gestoeld hoeven te worden. Het op één lijn stellen van waarnemingen en herinneringen met geloof in God is echter wel aanvechtbaar. In ons leven beleven we veel als vanzelfsprekend. Ik heb bijv. geen reden om eraan te twijfelen dat ik nu tussen vier muren aan het typen ben. Over God zijn echter beduidend meer meningsverschillen. Dat heeft ermee te maken, dat niet alles is te herleiden op evidente waarnemingen.

Om die reden is de stelling van P&P dat *de bewijslast* ligt bij de atheïsten onjuist. Het lijkt mij dat iedereen een verantwoording moet kunnen geven van zijn al of niet gelovig zijn. Gelovigen moeten voor zichzelf geen vrijplaats opeisen in dit opzicht.

In het derde hoofdstuk lopen de auteurs alle argumenten tegen geloof langs. Bepaalde uitspraken van Richard Dawkins worden weerlegd zoals: 'wij geloven gewoon in één god minder' en 'God is onwaarschijnlijk complex'.

Kan geloof een vorm van *projectie* zijn? Ja, zeggen de auteurs, maar atheïsme kan dat ook zijn als iemand een sterke behoefte heeft aan autonomie, of als iemand heel wantrouwend is (124).

Het belangrijkste argument van niet-gelovigen is dat God te weinig van zich laat merken om geloofwaardig te zijn (3.12). Een beroemde uitspraak is die van Bertrand Russell in de vorige eeuw. Er werd hem gevraagd: wat gaat u zeggen als u na de dood God toch ontmoet? Het antwoord van Bertrand Russell daarop was: ik zou zeggen: 'God, u gaf ons *onvoldoende bewijs*.' P&P zeggen over dat gebrek aan bewijs: God geeft geen tekens, die voor iedereen overtuigend zijn opdat we niet met verkeerde motieven in Hem gaan geloven. In de Bijbel is God de verborgene (Jes 45:15). Niet helemaal in het verlengde hiervan wordt later gezegd, dat God verborgen is door onze menselijke zonde. Weer een ander argument,

dat P&P naar voren brengen, is dat de meeste mensen in de wereld wel in God geloven. Zij ervaren wel dat God van zich laat merken. Tenslotte noemen P&P nog een andere denkpiste: waarom zouden bewijzen voor God empirisch en logisch van aard moeten zijn? Overzichtelijk is de redenering niet. Bij mij roept dit betoog associaties op met wat sceptici bewegende doelwitten noemen (*De ongelovige Thomas heeft een punt*, 258,259).

In het vierde hoofdstuk gaat over de vraag of er zonder geloof in God een goede rechtvaardiging van moraal mogelijk is. Bij onze overtuigingen rond goed en kwaad is 'iedereen in de praktijk een *morele realist*. Dat wil zeggen: we zien onze normen en waarden als universeel en objectief.'

Voor atheïsten zijn er in dit opzicht twee problemen, dat zijn het morele nihilisme en het morele scepticisme. *Moreel nihilisme* is dat we geen rechtvaardiging kunnen bedenken voor onze moraal als het diepste van onze wereld bestaat uit onverschillige moleculen. We spreken van *moreel scepticisme* als we geloven dat de moraal die wij hebben verworven willekeurig is.

P&P willen in dit hoofdstuk niet een wedstrijd aangaan in 'moreel en intellectueel ver plassen: de gelovigen die dom zijn en de ongelovigen die immoreel zijn' (de schrijvers komen uit Amsterdam). P&P stellen dus dat het zeker wel mogelijk is dat atheïsten vanuit een goede moraal leven. Het probleem is echter dat ze *geen rechtvaardiging voor hun moraal* vinden.

P&P willen voorkomen om terug te vallen tot een vorm van cultuurconservatisme, waarin vroeger alles beter was. Anderzijds willen ze wel iets poneren: 'onder onze beschaving gaapt een levensgroot gat' (254) en: 'zonder geloof is onze beschaving niet op lange termijn houdbaar' (257). Als ons besef van goed en kwaad een 'nuttige illusie' is, dan zal de ontmaskering van die illusie gevolgen hebben voor onze samenleving (236).

P&P slagen er in om daadwerkelijk iets te beweren, zonder in een zwart-wit-denken zaken te versimpelen.

Daarmee komen we op het hoofdstuk waarin de auteurs argumenten op een rij zetten voor het bestaan van God. P&P zien die argumenten niet als logisch dwingend, maar cumulatief leggen ze wel gewicht in de schaal.

Op de klassieke filosofische argumenten, *het kosmologisch en het ontologisch godsbewijs*, gaan we hier nu niet in.

Het feit dat wij mensen *bewustzijn* hebben is inderdaad een ervaring die niet past in een materialistische visie op het leven.

Vervolgens is er het *fine-tuning-argument*: koude natuurkunde stelt ons voor grote raadsels. De kosmos, waar wij deel van uitmaken is vergelijkbaar met een breinaald die in weer en wind rechtop staat en maar niet om wil vallen. Bij dit argument is echter enige behoedzaamheid geboden. De astronoom Victor Stenger zegt dat met het tegelijk variëren van de belangrijkste parameters de fine-tuning helemaal niet zo onwaarschijnlijk is (*God een onhoudbare hypothese*, Veen Magazines 2007, 136).

Een minstens even groot raadsel is *het ontstaan van leven*. 'In de wolkenkrabber van de evolutieleer is de begane grond nog geen begaanbare grond' (Radix 2009 nr 3, 169).

Waarschijnlijk om niet in een Intelligent Design-fiasco terecht te komen, zetten de schrijvers daar niet op in.

Dan blijft er nog één argument over: *wonderen en godservaringen*, een interessant onderwerp. We zien echter dat P&P blijven steken in filosofische algemeenheden: 'het is best mogelijk dat er af en toe een wonder gebeurt' (172). En: 'het zou heel goed kunnen dat bepaalde fenomenen die we nu als wonder zien nooit door de wetenschap verklaard kunnen worden' (320). Wat willen de auteurs nu eigenlijk duidelijk maken? Waarom komt men niet met bepaalde casussen? Waarom gaat men niet in op de uitgebreide sceptische literatuur met namen als Terence Hines, Michael Shermer, Joe Nickell en Carl Sagan? De beschouwing van P&P blijft volledig in het luchtledige hangen.

Mijn grootste probleem met *God bewijzen* is de manier waarop de schrijvers omgaan met **de vraag van het waarom**: hoe kan al het lijden in de wereld verzoend worden met het geloof in Gods regeren over de wereld?

Een interessante vergelijking die P&P maken is de vergelijking met een vrouw die drie maal een stukgelopen relatie met een man heeft gehad en daarna verklaart dat mannen niet te vertrouwen zijn, enz. **Rationeel** klopt deze uitspraak niet, want er zijn gelukkig ook mannen die wel te goeder trouw zijn, maar **existentieel** is de uitspraak heel begrijpelijk. Deze vergelijking bepaalt de houding van de auteurs: ze hebben er begrip voor als mensen niet kunnen geloven, maar degelijke rationale argumenten tegen het bestaan van God zijn er volgens hen niet.

Toch gaat de vergelijking van de teleurgestelde vrouw maar in beperkte mate op. Er zijn veel mensen atheïst, niet omdat ze persoonlijk iets dramatisch hebben meegemaakt, maar wel omdat ze niet zien dat God deze wereld bestuurt en niet kunnen geloven dat in het verborgen er toch iets is als een hemel.

Wat betreft de vraag van het waarom kiezen de auteurs voor de benadering van het **sceptisch theïsme**: je gelooft dat God bestaat, maar je bent sceptisch over de mogelijkheid om de grotere verbanden te doorgronden. 'Als iemand zegt dat wij de grotere verbanden niet goed kunnen overzien, dan vlucht hij niet in onwetendheid, maar is hij juist nuchter en realistisch. Het is een volkomen realistische gevolgtrekking uit de stelling dat God alwetend en almachtig is.' (206)

De auteurs houden er dus aan vast, dat God redenen heeft om niet in te grijpen. 'God kan redenen hebben die ons verstand te boven gaan... Een alwetende, volkomen goede en almachtige God is per definitie niet na te rekenen' (204). De vergelijking wordt gemaakt met een kind dat pijn moet doorstaan bij de tandarts en het daar moeilijk mee heeft, omdat hij op dat moment niet ziet dat het ergens goed voor is.

Terecht maken de auteurs vervolgens onderscheid tussen **natuurlijk kwaad** (zoals bijvoorbeeld aardbevingen, ziekmakende virussen, enz.) en **moreel kwaad** waar de mens zelf de schuld van is (bijvoorbeeld armoede, oorlog, enz.). Niet al het kwaad in de wereld kunnen we herleiden tot de schuld van de mens.

Niet helemaal consequent is het wat P&P daarna beweren. Alvin Plantinga zegt dat God ons een **vrije wil** heeft gegeven om voor het goede of het kwade te kiezen. God laat het kwaad toe, omdat hij wil dat mensen moreel verantwoordelijk zijn. P&P beweren: Plantinga heeft hiermee het logische probleem van het kwaad opgelost (211). Dit kan echter per definitie alleen gelden voor het morele kwaad, niet voor het natuurlijke kwaad.

Wat echt storend is in het betoog van P&P is dat ze na deze verhandeling in de hoofdlijn van het betoog herhaaldelijk zeggen: er zijn geen goede argumenten tegen geloof in God (220, 224). Hiermee creëren ze een enorme afstand tussen hen en gewone mensen – gelovigen en niet-gelovigen. Het lijkt mij namelijk dat de meeste gelovigen en niet-gelovigen bij de vraag van het waarom wel een groot struikelblok zien.

De koele redeneertrant van P&P staat ook ver af van het spanningsvolle geloof dat we in de Psalmen tegen komen.

Over het algemeen zijn theologen minder optimistisch dan godsdienstfilosofen over de oplossing van de vraag naar het waarom:

Kerkelijken en niet kerkelijken, gebrand op uitkomsten, verklaringen, systemen, die hebben waarlijk de slag in de borstkuil nog niet ontvangen..., ze staan nog niet in de ontzetting der geschiedenis en zien aan de heilsgeschiedenis tot op vandaag voorbij. Filosofen die het weten en theologen, die hun zaak beheersen – vertrouw ze niet.... Dominees en pastoors, die uit hun schat uitdelen, ze kennen de aanvechting van hun schapen niet. De ware predikers hebben geen antwoord op de vragen van de mensen bij de hand (Miskotte, *Hoofdsom der historie*, eind h. 14).

Een enkele keer laat de apostel Paulus zich van de meer moderne kant zien als hij spreekt over de dwaasheid van het geloof (1 Kor 1:22-25 en 1 Kor 3:18) en over de beperktheid van onze kennis (1 Kor 13:8 e.v.). In de ontknoping van een novelle over het lijden, heeft Abel Herzberg het over: 'alles is fragment'.¹ In de theologie kunnen we antwoord geven op minder belangrijke vragen, maar niet op de belangrijkste. Het is dus niet een stap te ver om te erkennen dat er argumenten zijn tegen het geloof in God.

Er zijn dus redenen om te geloven en er zijn redenen om niet te geloven. We zitten midden in de tegenstrijdigheden.

Dit moet gelovigen bescheiden maken als ze getuigen over hun geloof (1 Petr 3:15,16).

Naast kritiek heb ik ook waardering voor dit boek.

God bewijzen is goed geschreven en geeft een goed overzicht van de argumenten voor en tegen geloven.

P&P zijn gedreven gelovigen. Ze kozen een seculiere uitgeverij voor dit boek. Ze willen een weerwoord bieden aan de vele atheïstische boeken die de laatste tien jaar verschenen zijn. Ze willen het christelijk geloof uitdragen in een wereld die ervan vervreemd is geraakt. In die zin zijn ze voor mij geestverwanten.

Jart Voortman

Post Scriptum: Het boek van P&P is voorzien van een voortreffelijk notenapparaat. Maar hoe onhandig: boven de eindnoten staan geen paginanummers in een koptekst en in de hoofdtekst wordt alleen aan het begin het nummer van het hoofdstuk aangegeven. Wat een gepruts! Zelf bladwijzers gemaakt. Maar die vallen eruit.

Je vraagt je af: lezen uitgevers zelf geen boeken?

¹ zie mijn bijdrage [Openbaring en verborgenheid](#).